

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ІСТОРИЧНОМУ РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ

SOME ASPECTS OF FOREIGN LANGUAGES TEACHING IN HISTORICAL DEVELOPMENT OF METHODICS

Астапова Т.О.,

orcid.org/0000-0001-8802-9788

кандидат державного управління, доцент,

доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Активні інтеграційні процеси, які зараз тривають в Україні щодо влиття в Європейське суспільство, та вже адаптована система навчання за Болонською системою підкреслюють необхідність досить високого рівня володіння іноземними мовами в сучасному суспільстві. Щодо підготовки української молоді до інтеграції в сучасний світ технологій та активного засвоєння іноземних мов можна сказати, що професійний рівень володіння іноземною мовою також вимагає активного засвоєння новітніх технологій у навчанні.

Досконале володіння іноземною мовою є ще й показником високої ерудиції студентів. Професійні викладачі стикаються з низкою викликів щодо опанування сучасними методиками викладання. Урізноманітнення та вдосконалення навичок викладання стає все більш нагальним для викладачів, т. я. підвищення кваліфікації стає необхідною ланкою у підготовці викладачів, а потім і навчанні студентів.

У статті розглядаються основні етапи розвитку методики викладання іноземних мов. Виділяються принципи та підходи роботи зі студентами ВНЗ для найбільш ефективного досягнення результатів навчання іноземній мові у професійній сфері. Робиться огляд підходів до викладання іноземних мов, а саме граматико-перекладного, аналітичного, природнього, прямого методу та комунікативного. Кожний з цих методів вирішує низку питань щодо навчання іноземним мовам у свій спосіб, але порівняльна характеристика дає більше розуміння при обранні найбільш ефективного, або, іноді, і поєднання кожного з них із попереднім, або із декількома.

Застосування технологій мережі Інтернет робить можливим поєднання сучасних методик із класичними поглядами на викладання іноземних мов в цілому, т.я. надає багатьох можливостей застосування автентичних матеріалів. У найбільш популярному та поширеному сьогодні комунікативному методі викладання мислення на іноземній мові з подальшим продукуванням усного мовлення є ключовим його постулатом, що й забезпечує його популярність.

Ключові слова: методика, іноземна мова, комунікативний метод, граматико-перекладний, лексико-перекладний, прямий метод, природний.

The active integration processes currently underway in Ukraine regarding integration into European society and the already adapted education system according to the Bologna system emphasize the need for a fairly high level of foreign language proficiency in the modern society. Regarding the preparation of Ukrainian youth for integration into the modern world of technology and active learning of foreign languages, it can be said that a professional level of foreign language proficiency also requires active learning of the latest technologies in education.

Perfect command of a foreign language is also an indicator of high erudition of students. Professional teachers face a number of challenges in mastering modern teaching methods. Diversification and improvement of teaching skills is becoming more and more urgent for teachers, i.e. professional development becomes a necessary link in the training of teachers, and then in the education of students.

The article considers the main stages of the development of foreign language teaching methods. The principles and approaches of working with university students for the most effective achievement of foreign language learning results in the professional sphere are highlighted. An overview of approaches to teaching foreign languages is made, namely grammar-translation, analytical, natural, direct method and communicative. Each of these methods solves a number of issues related to learning foreign languages in its own way, but a comparative characteristic gives more insight when choosing the most effective one, or, sometimes, a combination of each of them with the previous one or with several.

The use of Internet technologies makes it possible to combine modern methods with classical views on teaching foreign languages in general, i.e. provides many opportunities to use of authentic materials. In the most popular and widespread today's communicative method of teaching thinking in a foreign language with the subsequent production of oral speech is its key postulate, which ensures its popularity.

Key words: methodology, foreign language, communicative method, grammar-translation, lexical-translation, direct method, natural.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростання попиту на володіння іноземними мовами стає все більш актуальним бездоганне спілкування для задоволення батьох потреб.

В той час, коли українське суспільство переживає найбільше потрясіння для всього народу, а більшість учасників навчального процесу знаходяться за межами країни, стає як ніколи актуальним та

затребуваним високий, або, принаймні, середній рівень, на якому змогли б розмовляти, писати та спілкуватися наші співвітчизники.

З ходом історичних подій та розвитком методики викладання іноземних мов українськими та закордонними вченими-методистами було виокремлено цілу низку комунікативних методик, практик, механізмів та прийомів викладання іноземних мов як у закладах шкільної, так і у закладах вищої освіти. Володіння іноземними мовами як інструментом не тільки спілкування, а й інтеграції до навколишнього світу, долучення до культурних аспектів кожної країни, лінгво-краєзнавчих особливостей, традицій та звичаїв стає все більш нагальним у сучасному світі.

Активні інтеграційні процеси, які зараз тривають в Україні щодо влиття в Європейське суспільство, та вже адаптована система навчання за Болонською системою також підкреслюють необхідність досить високого рівня володіння іноземними мовами в сучасному суспільстві.

Щодо підготовки української молоді до інтеграції в сучасний світ технологій та активного засвоєння іноземних мов можна сказати, що професійний рівень володіння іноземною мовою вимагає активного засвоєння новітніх технологій у навчанні. Досконале володіння іноземною мовою є ще й показником високої ерудиції студентів. Професійні викладачі стикаються з низкою викликів щодо опанування сучасними методиками викладання. Урізноманітнення та вдосконалення навичок викладання стає все більш нагальним для викладачів, т. я. підвищення кваліфікації стає необхідною ланкою у підготовці викладачів, а потім і навчанні студентів.

Максимальне наближення у викладанні до реальних ситуацій спілкування – це ще одна з вимог професійного викладання. Тому наразі викладачі мають враховувати і реальні потреби майбутніх спеціалістів – випускників ВИШів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчаючи методи викладання іноземних мов у сучасній науці, можна виокремити цілий ряд провідних методистів та вчених, які займалися даною проблематикою, а саме О.І. Вишневський, Н.І. Гез, Л.С. Панова, О.Б. Тарнопольський, К.М. Ружин, О.В. Тарасова та ін. Вони окреслили різноманітне коло питань, а саме чітко обмежують варіативні методи та прийоми у викладанні іноземних мов.

Постановка завдання. Метою даної статті є огляд цілого кола питань з методики викладання іноземної мови та виокремлення найбільш вдалих та результативних методик. Підсумки дослі-

джень та багаторічна практика у викладанні свідчать про результативність саме комунікативного методу, який і є найбільш результативним, але при цьому необхідно зробити порівняльний аналіз декількох з них, а саме, граматико-перекладного, аналітичного, природнього, прямого методу та самого комунікативного. Кожний з цих методів вирішує низку питань щодо навчання іноземним мовам у свій спосіб, але порівняльна характеристика дає більше розуміння при обранні найбільш ефективного, або, іноді, і ефективного поєднання кожного з них із попереднім, або із декількома.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно обрати Активні інтеграційні процеси, які зараз тривають в Україні щодо влиття в Європейське суспільство, та вже адаптована система навчання за Болонською системою також підкреслюють необхідність досить високого рівня володіння іноземними мовами в сучасному суспільстві.

Щодо підготовки української молоді до інтеграції в сучасний світ технологій та активного засвоєння іноземних мов можна сказати, що професійний рівень володіння іноземною мовою вимагає активного засвоєння новітніх технологій у навчанні. Досконале володіння іноземною мовою є ще й показником високої ерудиції студентів. Професійні викладачі стикаються з низкою викликів щодо опанування сучасними методиками викладання. Урізноманітнення та вдосконалення навичок викладання стає все більш нагальним для викладачів, т. я. підвищення кваліфікації стає необхідною ланкою у підготовці викладачів, а потім і навчанні студентів.

Перший метод, який має бути висвітлений при вивченні підходів до викладання іноземної мови, це, звичайно, граматико-перекладний метод, який був широко розповсюджений ще у XIX–XX ст. і багато використовувався як основний метод вивчення іноземної мови на теренах України і не тільки.

Суть цього методу, як відомо, полягає у суворому наслідуванні правил граматики та використанні рідної мови при навчанні. Треба сказати, що застосування рідної мови не дуже сприятливо впливає на автоматичне використання іноземної в спілкуванні, але для україномовного студента це іноді може стати в нагоді, наприклад, при поясненні деяких нових понять вивчення, які складні, абстрактні для розуміння – мається на увазі опанування новим лексичним запасом. Може також бути доречне спорадичне використання рідної мови при вивченні нових термінів при навчанні наукової лексики. Мається на увазі, наприклад,

термінологія з державного управління, економічних питань чи хімії, фізики тощо.

Але основним показником є вивчення в цьому методі граматичних структур як таких – вивчення граматичних часів та інших явищ було еквівалентом володіння мовою. Її структурна побудова та підходи до цілеспрямованого запам'ятовування граматичних структур були основою спілкування, читання текстів, їх переказу та самої комунікації. Володіння як правилами, так і виключеннями теж було необхідною складовою процесу. Схожі, або різні структури цільової мови та мови, якою володіє студент, порівнювались між собою та використовувалися у навчанні. Суттєвим недоліком було використання формулювань завдань для студентів на рідній мові, що унеможливило запам'ятовування нового шару лексики.

Підбір матеріалу був заснований на доборі граматичних структур перше, ніж казати про зміст тексту або висловлювання. Робота ведеться щодо порівняння мови оригіналу та відповідних структур рідної мови.

Говорячи про переваги цього методу, необхідно зазначити, що він підкреслює логічне утворення граматичних структур, увесь стрій мови та її взаємовідносини усіх компонентів. Цей метод у поєднанні з комунікативним та лексико-перекладним ще й досі застосовується академічними викладачами при навчанні студентів з аналітичним складом. Багата кількість граматичних вправ виробляє певні навички використання іноземної мови, і таким чином, і певного спілкування. Але це більше механічний повтор граматичних структур, де мова – це механізм, за яким вивчається і будь – яка класична мова, як, наприклад, латина. Механічне заучування було ключовим прийомом у вивченні.

Наступний метод, тісно пов'язаний із граматики-перекладним, це лексико – перекладний, або аналітичний метод. Його методика полягала у вивченні та поступовому заучуванні оригінальних текстів, т.я. граматики навпаки була вже другорядною для використання і пояснювання відбувалося лише за ходом тексту по мірі необхідності. Читання та переклад були основними завданнями при навчанні за цим методом.

Швейцарія, Англія, Франція – основні країни розповсюдження цього методу. Вчені-новатори, які запроваджували цей метод та широко його використовували – О. Шованн (Швейцарія), Ж. Ж. Жакото (Франція), Дж. Гамільтон (Англія) [3, с. 14].

Лексика була головним чинником опанування цього методу при попередньому володінні рід-

ною мовою на належному рівні. І це не дивно, бо порівняльний аналіз рідної та іноземних мов було можливе лише за умови вивчення рідної мови та деяких інших предметів освітнянських програм. Принципи цього методу були застосовані при вивченні деяких інших мов. Для самостійного вивчення іноземної мови це був найкращий з підходів на той час, т. я. він торкався саме лексичних особливостей текстів. Усне мовлення все ж таки вводилося при вивченні того, або іншого тексту, але було дуже фрагментарним і не ставилося за мету у якості результатів навчання так, як це зараз проходить у комунікативній методиці.

Ще одним з положень даного методу було те, що здібності студентів були прирівняні одні до одних, і висувалася така думка, що кожен із учнів має більш-менш рівні можливості з точки зору схильностей до іноземних мов. Звичайно, це не може не заохочувати студента до вивчення мови, але, все ж таки однакові вимоги до усіх студентів підряд, не зважаючи на вхідний рівень, не надають гарних результатів наприкінці курсу. Підбір матеріалу не робився з урахуванням стартових знань учнів. Це можна додати до мінусів цього підходу.

Вивчення нових текстів вважалося універсальним для розуміння інших текстів на іноземній мові і, таким чином, вивчаючи один текст, можна було досягти повного розуміння усіх інших за принципом аналогії. Але тільки в обмеженому обсязі, звичайно. Для відпрацювання лексико-граматичних навичок проводили переказ текстів, заучування певних уривків, коментування та ін. Можна зазначити, що зараз також багато викладачів також застосовують цей метод у поєднанні з комунікативним методом навчання, т. я. лексико-перекладний метод був великим кроком вперед у порівнянні з суто граматикиним. Відпрацювання навичок читання та перекладу виокремлювало цей метод в єдиний новий підхід.

Наступний метод, який з'явився у методі викладання іноземних мов, був природний або порівняльний. Він мав декілька різновидів у назвах, такі як наочно інтуїтивний, натуральний. Як зазначають методисти часте використання рідної мови все ж таки не надає змоги володіння іноземною мовою належним чином. Тому учні вивчали іноземну мову за тими ж принципами, що й малі діти засвоювали рідну. Метод визначав спостереження за цим процесом як основний постулат його існування. Прихильники цієї методики вважали за доцільне створення таких умов вивчення іноземних мов, якими були й природні умови для вивчення рідної, а точніше, її засвоєння. Було необ-

хідно створити так би мовити, мовне середовище для вивчення нової мови. Знову у голові методу стояла аналогія, але вже не якості порівняння рідної з іноземною, а у якості відпрацювання її іноземних зразків на основі вже вивчених. Навчання лише іноземною мовою без перекладу надавало можливості більш глибокого занурення в лексико-граматичний матеріал, розвивало мовну інтуїцію та аналітичне мислення студентів. Виведення правил відбувалося після ознайомлення з тестом, в якому вони були представлені вже на практиці. Таким чином, студенти могли бачити, як саме воно працює на практиці з моменту його застосування і потім вже самостійно використовувати його. Можна сказати, що й певною мірою відбувалося деяке прискорення у вивченні тих чи інших структур, бо при виведенні правил самостійно, студент легше і швидше його запам'ятовував, а значить, і застосовував. Система мови ставала більш чіткою та зрозумілою. Опрацювання контексту значення слів давало можливість запам'ятовувати слова у відповідному співвідношенні та на певному рівні їх поєднання. А це також рівень вже компетентного володіння іноземною мовою. Вивчення лексики у контексті її використання у реченнях надає можливості зрозуміти, що мова складається з цілих фраз і таким чином створювати цілі висловлювання на іноземній мові. Таке кардинально нове розуміння, а точніше, новий підхід прискорював використання іноземної мови більш активно і вільно. Такий компетентнісний підхід до вивчення іноземної мови призводить до більш активної побудови речень та майже вільної комунікації. Використання професійної лексики в цьому відношенні виграє саме в даній методиці, бо приклади в живому мовленні роблять це більш легким та природним процесом [2, с. 36]. Монологічна мова в цьому підході також зазнає певних переваг, т. я. студент вже відчуває себе більш вільним, активним та обізнаним в плані побудови речень, формулювання своєї думки та здібним до ініціювання або, навпаки, закінчення розмови на певну тематику.

Говорячи про недоліки цього підходу треба все ж таки сказати про труднощі, які виникають з усуненням рідної мови з процесу викладання та пояснення складних правил, інструкцій до вправ та пояснення загальних понять не тільки професійного характеру, а й загального шару лексики. Мовні та логічні категорії рідної та іноземної мов, звичайно, не завжди співпадають, а тому стає досить важко формулювати думки на іноземній мові. Критичне мислення та мислення як таке вже, звичайно, є чітко сформованим у студентів,

тому дуже важко стає мислити категоріями іноземної мови.

Ще один з недоліків цього методу полягає у перебільшенні ролі саме усного спілкування як одного з аспектів вивчення мови, в той час, як необхідно також формулювати навички з аспектів читання, аудіювання та письма, бо саме комплексне оволодіння цими аспектами надає користувачу мови найбільшій компетенції у різних видах спілкування. Висновки, які робить студент, тобто, співвідношення рідної та іноземної мов, деякі співпадіння дуже відносні, а тому метод аналогії теж має певний недолік в плані досягнення кінцевих результатів навчання.

З позитивних ознак цього підходу виділяються наступні: мова стає об'єктом вивчення з самого початку і служить кінцевою метою навчання, широке застосування інтерактивних методів та засобів навчання дозволяє створити умови реальних ситуацій спілкування, і, таким чином, підвищити не тільки мовну компетенцію студента, а й розвинути методику викладання іноземних мов. З розширенням можливостей викладача у застосуванні засобів онлайн навчання, мережі Інтернет, аудіо та відеоматеріалів це завдання стає все більш цікавим та урізноманітненим. Аутентичні тексти, відеоролики, рольові ігри – все це додає до розвитку даного методу свого різноманіття.

Прямий метод часто також виділяють або окремо, або як підвид природного, але нам би хотілося зупинитись на ньому більш детально, тому що він теж був доволі важливим етапом розвитку методики викладання іноземних мов. Значення слів іноземної мови автори методу вбачали у вивченні напряму, не через переклад як такий (В. Фієтор, Б. Пассі, Б. Еггерт, Ш. Швейцер та ін.) [3, с. 12]. Більш науково розвинуті та обгрунтовані постулати цього методу базувалися на твердженні, що пам'ять та відчуття є основними факторами у засвоєнні нової мови, а не мислення та логіка, як вважалося у попередніх методиках. Психологи, лінгвісти та методисти виступали за мінізування рідної мови при вивченні та розвитку мислення на іноземній мові з початку її вивчення. Мислення на іноземній мові досягається за рахунок використання аудіо та відео засобів, спонукаючи студента до говоріння. На початковому рівні саме це є найпершим із завдань. Безпосереднє спілкування з носіями мови також робить свою справу, демонструючи утилітарний характер навчання та реальні засоби спілкування. Викладач як актор та, більшою мірою, режисер, створює реальні ситуації для засвоєння

лексико-граматичного матеріалу та спонукає до говоріння. При цьому підкреслюється іще і його роль як керівника процесу, його роль у виправленні фонетичних помилок у вимові. Викладач є спонукачем до відповідей різного, часто провокаційного характеру, таким чином, студенти вивчають тільки найбільш частотну лексику, будують речення, а не окремі вислови, запам'ятовують слова у контексті їх використання. Мислити іноземною мовою стає легше і ефективніше.

Аудіолінгвальний та аудіовізуальний методи стали вихідцями цієї методи викладання.

Зробивши короткий огляд основних методик навчання іноземній мові, можна, нарешті, перейти до такого методу, як комунікативний, тому що зараз він по праву стає все більш розповсюдженим та популярним серед викладачів іноземних мов.

Його основним положенням є мова як система для висловлювання значень, головна її функція – це взаємодія та комунікація, основні її одиниці – це – категорії функціональних та комунікативних значень дискурсу [3, с. 8]. Завдання цієї методи

полягає у виробленні саме комунікативних навичок хоча б на достатньому рівні для спілкування у побуті та подальшої професійної діяльності. Рольова гра виступає головним чинником тренування та навчання. Відпрацювання лексики – граматичних навичок відбувається у практиці. Рідній мові також відводиться мінімальна роль, а граматичні положення засвоюються на інтуїтивній основі. Принципи роботи у групах задля відпрацювання комунікації є наріжним у даному методі, а фонові знання студентів використовуються більш широко, ніж у попередніх підходах. Автентичність матеріалів надає велику кількість можливостей для відпрацювання навичок спілкування у цьому підході.

Висновки. Як бачимо, історія розвитку методики викладання наводить багато підходів та методик, але найбільш науково обгрунтованим та ефективним на даний час залишається саме комунікативна методика викладання і подальший розвиток та вивчення її принципів та характеристик, її позитивних та негативних положень є предметом подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бородіна Г., Бовчалюк Я. Система і характер вправ професійно-орієнтовного підручника для інтенсивного навчання читання. *Іноземні мови*. 2000. No 3. С. 37–39.
2. Мошков В.В. Навчання іноземних мов в Україні. *Іноземні мови*. 2000. No 1. С. 6–9.
3. Панова Л. Основні етапи розвитку методики навчання іноземних мов у XIX–XX ст. Ніжин, 1999. 18 с.
4. Reading in the Composition: Second Languages Perspectives / Joan L. Carson, Hona Leki, Eds. Boston, MA : Heinil, 2003. 179 p.